

■ پیش‌نیازهای راه‌اندازی پورتال جامع کتابخانه ملی برای ارائه خدمات مشترک بین کتابخانه‌ای

رضا شهرابی | فریبرز خسروی

■ چکیده

هدف: در این مقاله با بررسی خدمات و سرویس‌های پایگاه OCLC به‌عنوان یکی از مراکز مهم و مشهور در ارائه خدمات تعاونی و اشتراکی، و نیز بررسی تعدادی پورتال‌های کتابخانه‌ای و پرسش از کتابداران و متخصصان، خدمات با اولویت برای ارائه در پورتال کتابخانه ملی، شناسایی شود.

روش/ رویکرد پژوهش: برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. این پژوهش از نوع کمی و کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش را ۴۴ نفر از اعضای هیئت علمی، مدیران و کتابداران ارشد کتابخانه ملی که دارای مسئولیت‌های اجرایی و کارشناسی هستند، تشکیل داده‌اند.

یافته‌ها: براساس پاسخ‌های گردآوری شده و از میان ۲۵ سرویس مورد انتظار برای ارائه در پورتال کتابخانه ملی و با توجه به نظر کارشناسان متخصص، ۲۰ سرویس مورد تأیید قرار گرفته است که لازم است بعد از تهیه مشخصات آنها در پورتال جامع کتابخانه ملی، پیاده‌سازی شوند. نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که سرویس‌های پایه‌ای در حوزه خدمات فهرستنویسی تعاونی و سازماندهی اطلاعات، خدمات مرجع و بازیابی اطلاعات در راستای راه‌اندازی شبکه اطلاع‌رسانی یکپارچه، دارای اولویت هستند.

کلیدواژه‌ها

پورتال، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، خدمات تعاونی، OCLC

پیش‌نیازهای راه‌اندازی پورتال جامع کتابخانه ملی برای ارائه خدمات مشترک بین کتابخانه‌ای

رضا شهرابی^۱ | فریبرز خسروی^۲

دریافت: ۱۳۹۱/۳/۱۳ پذیرش: ۱۳۹۱/۵/۱۵

مقدمه

رشد روزافزون و گسترش سریع علوم و فناوری در اواخر قرن بیستم و به تناسب آنها افزایش تولیدات علمی و آثار پژوهشی، کتابخانه‌ها و مؤسسات اطلاع‌رسانی را در راستای گردآوری و سازماندهی منابع کتابی و غیرکتابی تولید شده و ارائه خدمات مؤثر به مخاطبان خود، با چالشی عظیم روبه‌رو کرده است.

از طرف دیگر با ظهور فناوری‌های نوین و سیستم‌های نرم‌افزاری و شبکه‌های رایانه‌ای و مکانیزه شدن فعالیت‌های کتابخانه‌ای و ثبت اطلاعات منابع کتابخانه‌ها و ارائه آنها به کاربران، این امکان فراهم شده است که کتابخانه‌ها بتوانند از طریق محیط وب اطلاعات موردنظر کاربران خود را ارائه کنند. این شیوه موجب شده که مخاطبان آنها بدون نیاز به حضور در محل کتابخانه از اطلاعات و خدمات موجود در این مراکز مطلع شده و درخواست‌های خود را در صورت امکان به آن مرکز ارسال کرده و خدمات کتابخانه‌ای را از طریق پورتال‌های کتابخانه‌ای دریافت کنند.

پورتال‌های کتابخانه‌ای در واقع دروازه ورودی کتابخانه‌ها به محیط مجازی هستند و خدماتی از قبیل ارائه فهرست کتابشناسی منابع، امکان جست‌وجوهای مختلف در فهرست منابع، درخواست عضویت الکترونیکی، درخواست ارسال منبع، امکان ایجاد کتابخانه شخصی

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی
ایران (نویسنده مسئول)
shahrabi@gmail.com
۲. استادیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران
fa.khosravi@gmail.com

برای کاربران و ثبت علاقه‌مندی‌های آنان و ارسال اطلاعات گزینشی از امکانات پایه‌ای این گونه پورتال‌ها هستند.

رادفر (۱۳۸۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود معتقد است محدودیت کتابخانه‌ها در بودجه، نیروی انسانی و محل فیزیکی، آنها را عملاً در گردآوری تمامی آثار و منابع منتشرشده، ناتوان ساخته و همین امر موجب نارضایتی کاربران آنها در یافتن نتایج مورد نظرشان می‌شود. به همین دلیل ایجاد یک شبکه بین کتابخانه‌ای و خدمات تعاونی، به صورتی که تمامی کتابخانه‌های عضو این شبکه با همکاری و اشتراک اطلاعات تولیدی، سعی در ایجاد یک شبکه واحد و ارائه اطلاعات بر روی آن کنند، می‌تواند چالش فوق را تا حد زیادی برطرف کند.

کالون^۳ (۲۰۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «از درگاه‌های اطلاعاتی تا مدیریت کتابخانه‌های دیجیتال» در مورد طراحی، پیاده‌سازی و توسعه پورتال کتابخانه دانشگاه کورنل بحث کرده است. او در این مقاله چارچوب مفهومی تعاریف مربوط به پورتال را توضیح داده و مشخصات و نیازمندی‌های یک پورتال کتابخانه دانشگاهی را بررسی کرده است. به منظور سرویس‌دهی یکپارچه و اشتراک اطلاعات کتابخانه دانشکده‌های دانشگاه کورنل، پورتال جامعی پیاده‌سازی شده است. کارن با توضیح در مورد نحوه شکل‌گیری این پورتال، مشکلاتی که پورتال داشته و نیازهای توسعه‌ای آن را بررسی کرده است. او همچنین به بررسی بازخورد اقدامات توسعه‌ای سیستم پرداخته و نتایج حاصل شده را مطلوب ارزیابی کرده است.

کنمندی^۴ (۲۰۰۶) در پژوهشی با موضوع بررسی سرویس‌های تحت وب کتابخانه‌ها و انجام تحقیق موردی در کتابخانه انستیتو مدیریت شهر مومبای، به بررسی وب‌سایت و پورتال این کتابخانه پرداخته است و براساس نظر سنجی‌های انجام داده، به خدماتی که مدنظر دانشجویان این مؤسسه برای ارائه از طریق پورتال کتابخانه می‌باشد، اشاره کرده است. او براساس نتیجه‌گیری انجام داده، خدمات جست‌وجوی منابع، رزرو منابع، خدمات اشاعه اطلاعات گزینشی و دسترسی به مقالات نشریات را از سرویس‌های پرمخاطب در میان دانشجویان برآورد کرده است.

لذا با توجه به مطالب فوق در صورتی که اولاً کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای و کتابخانه‌ای، به ارائه خدمات از طریق شبکه وب کنند و ثانیاً شبکه یکپارچه‌ای از کتابخانه‌ها با هدف تشکیل یک بانک فهرستگان جامع و شبکه اطلاع‌رسانی ملی و متمرکز ایجاد شود، چالش پیش روی کتابخانه‌ها مطمئناً قابل حل خواهد بود. خصوصاً آنکه هرکدام از کتابخانه‌های عضو می‌توانند شاخه‌ای از علوم و فنون را پوشش داده و تنها به گردآوری منابع در یکی از رشته‌های تخصصی اقدام و با اشتراک آنها در شبکه مزبور،

3. Calhoun

4. Kanamadi

سازماندهی حجم وسیع اطلاعات تولیدشده را بین خود تقسیم کنند.

در دهه هفتاد میلادی پایگاه OCLC^۵ با همین رویکرد پدید آمد و در حال حاضر تعداد زیادی از کتابخانه‌های آمریکا، کانادا و سایر کشورها با عضویت در این شبکه به تبادل اطلاعات می‌پردازند. ارائه ابزارهای فهرست‌نویسی به کتابخانه‌های عضو شبکه، خدمات مرجع مجازی، خدمات اصطلاحنامه‌ای، ارائه منابع الکترونیکی اعضا شبکه و... از خدمات این پایگاه است (دهقانی، ۱۳۸۳).

باتوجه به اینکه در ایران در حال حاضر چنین پایگاه جامعی با رویکرد خدمات تعاونی و اشتراکی وجود ندارد، و از طرف دیگر باتوجه به مأموریت‌ها و اهداف کتابخانه ملی که صریحاً در اساسنامه آن آمده است و نیز تدوین استانداردها و دستنامه‌های فهرست‌نویسی و خدمات اطلاع‌رسانی در این کتابخانه، در صورتی که یک شبکه اشتراکی با محوریت کتابخانه ملی ایجاد شود و تعدادی از خدمات مفیدی که می‌تواند برای کاربران و نیز کتابخانه‌ها و مؤسسات اطلاع‌رسانی مورد استفاده قرار گیرد در آن شبکه راه‌اندازی شود، مطمئناً گام مهمی در جهت ارائه خدمت به کاربران و پژوهشگران برداشته خواهد شد.

در این پژوهش سعی شده است خدمات و سرویس‌هایی که پایگاه OCLC و تعدادی دیگر از پورتال‌های کتابخانه‌ای را که به کاربران خود می‌دهند مورد بررسی قرار بگیرد و با پرسش از کتابداران و افراد متخصص، خدمات با اولویت بالایی که کتابخانه ملی باید از طریق پورتال جامع خود آنها را ارائه کند، احصا شوند.

روش پژوهش پیمایش تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کتابداران متخصص و شاغل در سازمان اسناد و کتابخانه ملی با تحصیلات کتابداری و غیر کتابداری است. به دلیل اینکه باید نیازهای واقعی پورتال جامع کتابخانه ملی تعیین شود، لذا افراد و کارشناسان خبره کتابخانه ملی شامل اعضای هیئت علمی آن مرکز و نیز مدیران و رؤسای گروه‌ها و کارشناسان خبره بخش‌های مختلف کتابخانه انتخاب و پرسشنامه میان آنها توزیع شد.

در واقع باتوجه به تخصصی بودن موضوع و لزوم شناخت کارکردهای کتابخانه ملی، این پرسشنامه تنها توسط افراد خبره این سازمان تکمیل شده که جامعه مورد مطالعه باتوجه به شرایط فوق ۴۴ نفر تعیین شدند، که از این تعداد ۴ نفر با مدرک دکتری، ۳۶ نفر کارشناسی ارشد و ۴ نفر کارشناسی به پرسش‌های موردنظر پاسخ دادند.

در این پژوهش، برای تعیین میزان روایی یا اعتبار ابزار اندازه‌گیری، از اعتبار صوری استفاده شده است. برای سنجش روایی صوری، علاوه بر مشورت و کمک گرفتن از صاحب‌نظران در مرحله تدوین پرسشنامه، پس از ایجاد پرسشنامه، برای ۵ نفر از متخصصان حوزه کتابداری ارسال شد تا روایی آن را بررسی کنند و در نهایت مورد تأیید این افراد قرار گرفت.

همچنین برای تعیین پایایی پرسشنامه پژوهش، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است، که نتایج آزمون برای کل پرسشنامه (با آلفای ۷۸ درصد) نشان داد که سؤالات پرسشنامه از قابلیت پایایی بالایی برخوردار است و نیازی نیست سؤالی از پرسشنامه حذف شود.

پورتال‌ها و سرویس‌های کتابخانه‌ای

موسوی چلک (۱۳۸۷) در مقاله خود پورتال را به این صورت تعریف کرده است که: «درگاه یا پورتال در معنای لغوی به معنی: باب، سردر، دروازه است. اما در دنیای گسترده اینترنت به همان معنی، اما با کمی تفاوت به کار برده می‌شود. سایتی را می‌توان پورتال نامید که بتواند اطلاعات و امکانات زیادی در اختیار کاربر بگذارد تا نیازهای کاربر برطرف شود.» این اطلاعات ممکن است شامل اخبار، معرفی سایت‌های دیگر، خدمات‌دهی از جمله ایمیل و اطلاعات معاملات بورسی باشند.

در بیانی دیگر صالحی (۱۳۸۷) تعریفی به این صورت مطرح کرده است که: «پورتال یک سیستم کاربرمحور است و امکانات یک پورتال در واقع طوری طراحی می‌شود تا بتواند جوابگوی نیازهای کاربران خود باشد».

با رشد و گسترش اینترنت و ارائه انواع خدمات توسط سازمان‌ها و نهادهای دولتی و عمومی در محیط وب، پیاده‌سازی و استفاده از پورتال‌ها، گسترش روزافزونی داشته است. در خصوص انواع پورتال‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- افقی
- عمودی
- کاربردی
- اطلاعات سازمانی
- انجمنی
- تجارت الکترونیکی
- کتابخانه‌ای

پورتال‌های کتابخانه‌ای ابزار کاوشگری هستند که کاربران را قادر به جست‌وجو در منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها می‌کند و کاربر براساس ویژگی‌های موردنظر خود از قبیل موضوع، پدیدآور، ناشر و... می‌تواند دامنه انتخاب خود را محدود کند. همچنین امکان جست‌وجو در فهرست‌های کتابخانه‌ای و پایگاه‌های اطلاعاتی به صورت جداگانه نیز وجود دارد. امکانات دیگری از قبیل مشاهده اطلاعات کتابشناسی رکورد اطلاعاتی، درخواست عضویت در کتابخانه، درخواست امانت منبع موردنظر کاربر، مشاهده موجودی منبع موردنظر و... از امکاناتی

هستند که این نوع پورتال‌ها می‌توانند داشته باشند (بیرانوند، ۱۳۸۸). پورتال‌های کتابخانه‌ای با این هدف ایجاد می‌شوند که کاربران اینترنت بتوانند گردش خود را در اینترنت از طریق یک مدخل مدرن و ساخت یافته آغاز کرده و هر زمان اراده کنند بدون هیچ مشکلی به نقطه آغاز بازگردند. به همین منظور و برای ارائه خدمات کتابخانه‌ای به کاربران، این پورتال‌ها ویژگی‌های خاصی دارند. حدیقه‌سرشت (۱۳۸۷) تعدادی از این ویژگی‌ها را که در تمامی آنها مشترک هستند، به صورت زیر بیان کرده است:

قابلیت انواع جست‌وجو بر روی اطلاعات کتابشناختی منابع، و تمام‌متن در منابع الکترونیکی (ساده، پیشرفته، درهم‌کرد) و نمایش نتایج براساس خواسته کاربران خود، کنترل سطح دسترسی کاربران برای دستیابی به منابع کتابخانه، امکان خصوصی‌سازی نتایج جست‌وجو، اطلاع‌رسانی گزینشی (SDI)، ارائه خدمات کتابخانه همانند: ثبت درخواست عضویت، رزرو کتاب و یا تمدید مدارک، امکان پیشنهاد خرید منابع از طرف کاربران و امکانات گزارش‌گیری.

پایگاه OCLC

عضویت در OCLC یک همکاری منحصر به فرد است؛ چرا که کتابخانه‌های عضو از این طریق می‌توانند دسترسی جهانی به تمام خدمات و پایگاه‌های اطلاعات این سازمان را برای خود فراهم آورند.

براساس اطلاعات آماری اعلام شده در پایگاه OCLC می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

- ✓ ۷۲۰۰۰ کتابخانه و مؤسسه عضو این مرکز هستند.

- ✓ ۱,۷۸۴,۷۹۵,۹۵۵ رکورد موجودی توسط کتابخانه‌های عضو آن در پایگاه World

Cat این مرکز ایجاد شده است.

- ✓ ۱۷۰ کشور در مجموعه World Cat این مرکز حضور دارند.

- ✓ ۲۵۰,۰۰۰,۰۰۰ رکورد کتابشناسی در مجموعه World Cat این مرکز ایجاد شده

است.

- ✓ ۴۷۰ زبان مختلف در مجموعه منابع آن وجود دارد.

- ✓ هر ۱۰ ثانیه یک رکورد جدید کتابشناسی در بانک آن ایجاد می‌شود.

- ✓ هر ۴ ثانیه یک درخواست جست‌وجو در بانک World Cat ارسال می‌شود.

خدمات پایگاه OCLC

پایگاه OCLC دارای امکانات متعدد و مختلفی است که هر کدام از آنها برای کتابخانه‌ها

می تواند مفید باشد. در اینجا سعی شده است تعدادی از مهم ترین آنها معرفی شوند (فرهودی، ۱۳۸۹):

- خدمات مرجع پیوسته (First Search)
- خدمات نگهداری و دیجیتال کردن منابع
- خدمات مرجع مجازی (Question Point)
- پایگاه اطلاعاتی کتابشناختی Word Cat
- خدمات گروهی Group Services
- خدمات اصطلاحنامه‌ای و واژگانی

فرضیه پژوهش عبارت است از: خدمات ارائه شده در پورتال OCLC با نیازهای کتابخانه ملی منطبق است.

باتوجه به بررسی های انجام شده بر روی پورتال های کتابخانه‌ای و نیز خدمات و سرویس های قابل ارائه بر روی پایگاه OCLC، چک لیستی از تعدادی از سرویس های مناسب که می تواند از طریق پورتال کتابخانه ملی ارائه شود آماده شده که به صورت زیر است:

ردیف	نوع سرویس
حوزه سازماندهی اطلاعات در جهت تشکیل فهرستگان ملی کشور	
۱	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه های عضو برای ایجاد رکورد کتابشناسی به صورت آنلاین
۲	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه های عضو برای ایجاد رکورد Holding به صورت آنلاین
۳	ارائه ابزار به کتابخانه های عضو برای تحویل رکوردهای کتابشناسی به صورت دسته ای (Batch Processing)
۴	امکان پیشنهاد اصلاح رکورد کتابشناسی منع توسط کاربران
۵	امکان دریافت رکوردهای مارک ایران توسط نرم افزارهای محلی کتابخانه های عضو
۶	امکان ذخیره اطلاعات کتابشناسی منابع به زبان های مختلف
۷	امکان فراخوانی اصطلاحنامه ها در هنگام فهرستنویسی منابع
حوزه بازیابی اطلاعات	
۸	امکان جست و جوی فراگیر در مجموعه های تمام اعضا توسط کاربران
۹	امکان امانت بین کتابخانه های عضو
۱۰	امکان بازیابی رکوردهای مرتبط با يك شابك
۱۱	امکان جست و جو به زبان های مختلف
۱۲	امکان رزرو منبع در کتابخانه های عضو

جدول ۱

لیست سرویس های پرسش شده

ردیف	نوع سرویس
حوزه خدمات مرجع	
۱۳	امکان خدمات مرجع مجازی آنلاین
۱۴	امکان استفاده از گسترش‌های رده‌بندی (دیویی و کنگره) کتابخانه ملی توسط کتابخانه‌های عضو
۱۵	ارائه آخرین قواعد و مقررات فهرست‌نویسی استاندارد به‌عنوان راهنما برای کتابخانه‌های عضو
۱۶	امکان ایجاد ویکی و دایرةالمعارف‌های تخصصی
حوزه مدیریت منابع سازمان‌های عضو	
۱۷	امکان تحلیل و مقایسه و ارزیابی منابع کتابخانه‌های عضو
حوزه اطلاع‌رسانی محتوای دیجیتال	
۱۸	ارائه محتوای نشریات آنلاین برای کاربران کتابخانه‌های عضو
۱۹	ارائه کتاب‌های الکترونیکی توسط کتابخانه‌های عضو
۲۰	ارائه کتاب‌های گویا (در قالب استاندارد Daisy برای نابینایان) توسط کتابخانه‌های عضو
حوزه خدمات کاربران	
۲۱	امکان تالارهای گفت‌وگو
۲۲	امکان سرویس کتابخانه من (My Library) برای کاربران
۲۳	امکان اطلاع‌رسانی گزینشی (SDI)
۲۴	امکان ایجاد بانک اسامی و مشخصات کتابخانه‌های عضو شبکه ملی اطلاع‌رسانی
۲۵	امکان وبلاگ‌های شخصی برای کاربران

ادامه جدول ۱

لیست سرویس‌های
پرسش شده

این چک‌لیست به‌صورت پرسشنامه میان پاسخ‌دهندگان توزیع شده است و میزان اولویت سرویس‌های جدول ۱ از دیدگاه پاسخ‌دهندگان بر اساس ۳ گزینه اولویت بالا، اولویت متوسط و مورد نیاز کتابخانه ملی نیست، در پاسخنامه‌های آنان معین شده است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس پاسخ‌های مخاطبان پرسشنامه‌ها، میانگین وزنی مشاهده شده و مورد انتظار خدمات پرسش شده، مطابق جدول ۲ هستند:

ردیف	نوع سرویس	میانگین وزنی مشاهده شده	میانگین وزنی مورد انتظار
۱	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه‌های عضو برای ایجاد رکورد کتابشناسی به صورت آنلاین	۳/۹۰	۳
۲	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه‌های عضو برای ایجاد رکورد Holding به صورت آنلاین	۳/۶۳	۳
۳	ارائه ابزار به کتابخانه‌های عضو برای تحویل رکوردهای کتابشناسی به صورت دسته‌ای	۳/۵۴	۳
۴	امکان پیشنهاد اصلاح رکورد کتابشناسی منبع توسط کاربران	۳/۴۵	۳
۵	امکان دریافت رکوردهای مارک ایران توسط نرم‌افزارهای محلی کتابخانه‌های عضو	۳/۳۶	۳
۶	امکان ذخیره اطلاعات به زبان‌های مختلف	۳/۳۶	۳
۷	امکان فراخوانی اصطلاحنامه‌ها در هنگام فهرستنویسی منابع	۳/۸۱	۳
۸	امکان جست‌وجوی فراگیر در مجموعه‌های تمام اعضا توسط کاربران	۳/۸۱	۳
۹	امکان امانت بین کتابخانه‌های عضو	۳/۱۸	۳
۱۰	امکان بازیابی رکوردهای مرتبط با یک شابک	۲/۹۰	۳
۱۱	امکان جست‌وجو به زبان‌های مختلف	۳/۴۵	۳
۱۲	امکان رزرو منبع در کتابخانه‌های عضو	۳	۳
۱۳	امکان خدمات مرجع مجازی آنلاین	۳/۸۱	۳
۱۴	امکان استفاده از گسترش‌های رده‌بندی (دیویی و کنگره) کتابخانه ملی توسط کتابخانه‌های عضو	۳/۵۴	۳
۱۵	ارائه آخرین قواعد و مقررات فهرستنویسی استاندارد به عنوان راهنما برای کتابخانه‌های عضو	۳/۶۳	۳
۱۶	امکان ایجاد ویکی و دایرةالمعارف‌های تخصصی	۳	۳
۱۷	امکان تحلیل و مقایسه وارزیابی منابع کتابخانه‌های عضو	۲/۷۲	۳
۱۸	ارائه محتوای نشریات آنلاین برای کاربران کتابخانه‌های عضو	۳/۱۸	۳
۱۹	ارائه کتاب‌های الکترونیکی توسط کتابخانه‌های عضو	۳/۲۷	۳
۲۰	ارائه کتاب‌های گویا (در قالب استاندارد Daisy برای نابینایان) توسط کتابخانه‌های عضو	۳/۳۶	۳
۲۱	امکان تالارهای گفت‌وگو	۲/۴۵	۳
۲۲	امکان سرویس کتابخانه من (My Library) برای کاربران	۲/۸۱	۳
۲۳	امکان اطلاع‌رسانی گزینشی (SDI)	۳/۲۷	۳
۲۴	امکان ایجاد بانک اسامی و مشخصات کتابخانه‌های عضو شبکه ملی اطلاع‌رسانی	۳/۴۵	۳
۲۵	امکان وبلاگ‌های شخصی برای کاربران	۱/۲۷	۳

جدول ۲

میانگین وزنی مشاهده شده سرویس‌های پرسش شده

همانطور که گفته شد، فرضیه این پژوهش عبارت است از: «خدمات ارائه شده در پورتال OCLC با نیازهای کتابخانه ملی منطبق است»، لذا برای تأیید یا رد این فرضیه از آزمون t استفاده شد.

باتوجه به اینکه به پاسخ‌های اولویت بالا، وزن ۴؛ پاسخ‌های با اولویت متوسط، وزن ۲؛ و پاسخ‌های مورد نیاز نمی‌باشد، وزن صفر داده شد، میانگین وزنی آنها باتوجه به فراوانی آنها محاسبه شد که در جدول ۲ و در ستون مربوطه آمده است. همچنین میانگین وزنی‌ای که از این سرویس‌ها مورد انتظار است، حد وسط بین اولویت بالا و اولویت متوسط، یعنی ۳ در نظر گرفته می‌شود.

همانطور که مشاهده می‌شود از ۲۵ سرویس پرسش شده، میانگین وزنی ۲۰ عدد از آنها، بالاتر از حد مورد انتظار است. به همین جهت برای این ۲۰ سرویس نیازی به آزمون نیست، اما برای ۵ سرویسی که میانگین وزنی مشاهده شده آنها از میانگین مورد انتظار کمتر است (یعنی سرویس‌های شماره ۱۰، ۱۷، ۲۱، ۲۲ و ۲۵) باید تست شود که آیا فاصله معناداری از میانگین مورد انتظار دارند یا خیر که باتوجه به آزمون انجام شده نتایج زیر حاصل شد:

نوع سرویس	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	میانگین مقایسه‌شده	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
امکان بازیابی رکوردهای مرتبط با یک شابک	۴۴	۲/۹۰۹	۱/۱۷۸	۰/۵۱۲-	۳	۴۳	۰/۶۱۱
امکان تحلیل و مقایسه وارزیابی منابع کتابخانه‌های عضو	۴۴	۲/۷۲۷	۱/۳۰۱	-۱/۳۹۱	۳	۴۳	۰/۱۷۱
امکان تالارهای گفت‌وگو	۴۴	۲/۴۵۵	۱/۰۴۴	-۲/۴۶۴	۳	۴۳	۰/۰۰۱
امکان سرویس کتابخانه من (My Library) برای کاربران	۴۴	۲/۸۱۸	۰/۹۹۵	-۱/۲۱۲	۳	۴۳	۰/۲۳۲
امکان وبلاگ‌های شخصی برای کاربران	۴۴	۱/۲۷۳	۱/۱۴۹	-۹/۹۷۵-	۳	۴۳	۰/۰۰۰

جدول ۳

نتایج آزمون فرضیه

همانطور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود آزمون t فقط برای گزینه‌های «امکان تالارهای گفت‌وگو و امکان وبلاگ‌های شخصی برای کاربران» معنی‌دار است که نشان می‌دهد میانگین محاسبه شده به‌طور معنی‌داری کمتر از ۳ است. اما در رابطه با سایر گزینه‌ها میانگین محاسبه شده تفاوت معنی‌داری با میانگین مورد انتظار (۳) ندارد و عملاً می‌توان نتیجه گرفت که سایر گزینه‌ها نیز قابل قبول‌اند و مورد نیاز کتابخانه ملی هستند. لازم به ذکر است ۲ گزینه‌ای هم که با میانگین مورد انتظار تفاوت معناداری داشتند،

جزء سرویس های پورتال OCLC نیستند و از مشخصات سایر پورتال های کتابخانه ای احصا شده بودند.

باتوجه به این یافته ها، عملاً فرضیه پژوهش تأیید می شود و خدمات ارائه شده در پورتال OCLC منطبق با نیازهای کتابخانه ملی است.

نتیجه گیری

همانطور که ذکر شد، هدف از انجام این پژوهش بررسی مشخصات و امکانات پورتال های کتابخانه ای و پایگاه OCLC و میزان انطباق سرویس های OCLC با نیازهای کتابخانه ملی در جهت ایجاد پورتال جامع کتابخانه ملی است. باتوجه به پرسشنامه توزیع شده بین کارشناسان متخصص کتابخانه ملی و جمع آوری داده های آن و تجزیه و تحلیل انجام شده، می توان نتیجه گرفت که تمامی سرویس هایی که در پرسشنامه آمده بودند و مرجع آنها پایگاه OCLC بوده است (جدول ۱) مورد نیاز کتابخانه ملی هستند و باید در پورتال جامع کتابخانه ملی پیاده سازی شوند.

باتوجه به آزمون فرضیه انجام شده، مشخص شد که میانگین وزنی مشاهده شده، تنها دو سرویس از مجموع تمامی سرویس های پرسش شده با میانگین وزنی مورد انتظار تفاوت معنادار دارند، ضمن اینکه این ۲ سرویس نیز از سرویس های OCLC نبودند. لذا می توان نتیجه گرفت فرضیه پژوهش که عبارت است از: «خدمات ارائه شده در پورتال OCLC با نیازهای کتابخانه ملی منطبق است»، مورد تأیید می باشد.

باتوجه به اینکه لازم است سرویس های مورد نیاز پورتال جامع کتابخانه ملی در این پژوهش تعیین شوند، جدول های ۴ و ۵ که شامل سرویس های نهایی پورتال کتابخانه ملی هستند، تهیه شده است.

لازم به ذکر است مطابق جدول ۴، سرویس هایی که میانگین وزنی مشاهده شده آنها از ۳/۵ بالاتر هستند، به عنوان سرویس های پایه ای پورتال جامع کتابخانه ملی مشخص شده اند. سرویس هایی که میانگین وزنی مشاهده شده آنها بین ۳ تا ۳/۵ باشد (که در جدول ۵ نمایش داده شده اند) را می توان به عنوان سرویس های ثانویه و یا توسعه ای نام برد.

جدول ۴

سرویس‌های پایه‌ای پورتال جامع کتابخانه ملی

ردیف	عنوان سرویس
۱	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه‌های عضو برای ایجاد رکورد کتابشناسی به صورت آنلاین
۲	ارائه ابزار فهرستنویسی به کتابخانه‌های عضو برای ایجاد رکورد Holding به صورت آنلاین
۳	ارائه ابزار به کتابخانه‌های عضو برای تحویل رکوردهای کتابشناسی به صورت دسته‌ای
۴	امکان فراخوانی اصطلاحنامه‌ها در هنگام فهرستنویسی منابع
۵	امکان خدمات مرجع مجازی آنلاین
۶	امکان استفاده از گسترش‌های رده‌بندی (دیویی و کنگره) کتابخانه ملی توسط کتابخانه‌های عضو
۷	امکان جست‌وجوی فراگیر در مجموعه‌های تمام اعضا توسط کاربران
۸	ارائه آخرین قواعد و مقررات فهرستنویسی استاندارد به‌عنوان راهنما برای کتابخانه‌های عضو

جدول ۵

سرویس‌های توسعه‌ای پورتال جامع کتابخانه ملی

ردیف	عنوان سرویس
۱	امکان پیشنهاد اصلاح رکورد کتابشناسی منبع توسط کاربران
۲	امکان دریافت رکوردهای مارک ایران توسط نرم‌افزارهای محلی کتابخانه‌های عضو
۳	امکان ذخیره اطلاعات به زبان‌های مختلف
۴	امکان امانت بین کتابخانه‌های عضو
۵	امکان جست‌وجو به زبان‌های مختلف
۶	امکان رزرو منبع در کتابخانه‌های عضو
۷	امکان ایجاد ویکی و دایرةالمعارف‌های تخصصی
۸	ارائه محتوای نشریات آنلاین برای کاربران کتابخانه‌های عضو
۹	ارائه کتاب‌های الکترونیکی توسط کتابخانه‌های عضو
۱۰	ارائه کتاب‌های گویا (در قالب استاندارد Daisy برای نابینایان) توسط کتابخانه‌های عضو
۱۱	امکان اطلاع‌رسانی گزینشی (SDI)
۱۲	امکان ایجاد بانک اسامی و مشخصات کتابخانه‌های عضو شبکه ملی اطلاع‌رسانی

باتوجه به نتایج فوق، به‌نظر می‌رسد کتابخانه ملی در صورت راه‌اندازی یک سامانه تحت وب که خدمات و سرویس‌های فوق‌ارائه کند، مطمئناً می‌تواند در جهت ایجاد یک بستر مشترک بین کتابخانه‌ای و در راستای اطلاع‌رسانی بیشتر، اقدام کند.

منبع

- بیرانوند، علی (۱۳۸۸). «ویژگی های پورتال های کتابخانه ای». *ماهنامه اطلاع یابی و اطلاع رسانی*، ۳(۲۲): ۱۶-۲۴. حدیقه سرشت، یاشار (۱۳۸۷). «پورتال کتابخانه ای پارس آذرخش». در: *مجموعه مقالات نخستین همایش کتابخانه در: دیجیتال*. تهران: نشر سبزان، ص ۲۶۷-۳۱۹.
- دهقانی، لیلا (۱۳۸۳). «آشنایی با مرکز خدمات غربی اسی ال.سی». *ماهنامه الکترونیکی ارتباط علمی*، ۳(۲): ۵۴-۵۹. رادفر، حمیدرضا (۱۳۸۳). «امکان سنجی ارائه خدمات کتابخانه ای تحت وب در کتابخانه های سازمان انرژی اتمی ایران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال.
- صالحی، هاجر (۱۳۸۷). «پورتال چیست؟». *ماهنامه اطلاع یابی و اطلاع رسانی*، ۲(۹): ۴۱-۴۵. فرهودی، فائزه (۱۳۸۹). «معرفی پایگاه OCLC». *عطف*، از: <http://www2.atfmag.info/1389/05/06/introduction-oclc/>
- موسوی چلک، افشین (۱۳۸۷). «پورتال های کتابخانه ای: تکنولوژی امروز و فردا و ابزاری برای تبادل اطلاعات». *فصلنامه کتاب*، ۱۹(۳): ۹۱-۱۰۳.

- Calhoun, Karen (2002). "From information gateway to digital library management system: A case analysis". *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services*, 26.
- Kanamadi, Satish (2006). "Web-based services expected from libraries: A case study of management institutes in Mumbai City". *Webology*, 3(2). from: <http://www.webology.org/2006/v3n2/a26.html>

استناد به این مقاله:

- شهبابی، رضا؛ خسروی، فریبرز (۱۳۹۱). «پیش نیازهای راه اندازی پورتال جامع کتابخانه ملی برای ارائه خدمات مشترک بین کتابخانه ای». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۴).